

Mateja Sedmak

MANJŠINSKI STATUS IN OBMEJNOST KOT PLATFORMA ODNOSA DO MULTIKULTURNOSTI (primer italijanske in madžarske narodne manjšine v Sloveniji)

IZVLEČEK

Članek analizira odnos italijanske in madžarske narodne manjšine do multikulturalnosti in nekaterih njenih pojavnih oblik, kot so etnična heterogamija, transkulturne identitete, etnična (ne)strpnost, etnični predsodki idr. Manjšinski status in obmejnost sta videna kot platforma odnosa do multikulturalnosti in ključni razlagalni dejavnik. Članek izpostavi dejansko transkulturno naravo obravnavanih manjšin in načeloma pozitiven odnos do multikulturalnosti s strani obravnavanih manjšin, vendar istočasno izpostavlja, da je etnični sentiment spremenljiva kategorija, ki je tako relacijska kot situacijska. Pričakovali bi, da bosta obravnavani manjšini v največji možni meri zagovarjali (pozitivne) izraze multikulturalnosti, vendar ni tako. Razlog za to gre iskati v soočenju dveh ideologij, in sicer nacionalizma in transkulturalizma, pri čemer prva ključno interferira tudi v sicer transkulturno usmerjeni manjšini.

KLJUČNE BESEDE: italijanska narodna manjšina, madžarska narodna manjšina, multikulturalnost, transkulturnost, obmejnost

Minority Status and Bordering Position as a Platform for Attitudes to Multiculturalism (A Case Study of the Italian and Hungarian Minorities in Slovenia)

ABSTRACT

The article analyses how members of the Italian and Hungarian minorities in Slovenia view multiculturalism and its manifestations such as ethnic heterogamy,

transcultural identities, ethnic in/tolerance and ethnic prejudices. The minority status (and bordering position) are in this regard perceived as a platform for attitudes to multiculturalism and a key explanatory factor. The article highlights the presence of the transcultural nature of the minorities and their positive attitudes to multiculturalism, yet also emphasises that the related ethnic sentiment is highly variable, relational and situational. Although one would expect the minorities to more strongly defend the positive effects of multiculturalism, this is not the case. The reason is the confrontation of two ideologies, nationalism and transculturalism, the former interfering in the otherwise transculturally oriented minorities.

KEY WORDS: *Italian minority, Hungarian minority, multiculturalism, transculturalism, borderland*

1 Uvod¹

Raziskave, ki obravnavajo italijansko in madžarsko narodno² manjšino v Sloveniji, so številne in v svojih poudarkih raznotere. V veliki meri se posvečajo jezikovnim vidikom in vprašanju dvojezičnosti (Čok in Pertot 2010; Kolláth in dr. 2010; Mikolič 2003, 2010; Novak - Lukanovič 2010, 2011 idr.), vprašanju etnične identitete in pripadnosti (Joó 2010 in dr.; Sedmak 2005, 2009b), (pravnemu) položaju manjšin in pravicam (Komac 2004; Lipott 2013; Medvešek 1999; Poszonec 1999; Ribičič 2004; Žagar 2001 idr.), pa tudi etnični heterogamiji (Sedmak 2001, 2006), etničnim predsodkom, stereotipom in diskriminaciji (Brezičar 2007; Medarić 2009 idr.), nacionalnemu interesu in kulturni dejavnosti (Agar 1998; Mikolič 1998; Žagar 1998 idr.) ter drugim sorodnim temam. V pričujočem prispevku bomo prevpraševali odnos italijanske in madžarske narodne manjšine

-
1. Vsebina članka je bila v okrnjeni obliki objavljena v poglavju monografije Milana Bufona *Meje in obmejne skupnosti na Slovenskem* (2017).
 2. V članku prisotne termine etnično, narodno in kulturno ter njihove izpeljanke uporabljam na naslednji način: izraz *etnično* kot nadpomenko različnim oblikam etnične organizacije na osnovi skupnega jezika, kulture, teritorija idr. (kot so pleme, ljudstvo, narod, nacija); *narodno* skupnost kot skupnost z za akterje »neprehodnimi razlikami« (Barth 1969); slednje se v občem prepričanju kaže v videnju narodne (pa tudi drugih etničnih) skupnosti kot (kvazi) sorodniške skupnosti. Pojem *kultura* pa se nanaša na »način življenja skupine ljudi« in zajema jezik, vrednote, prakse oblačenja, prehranjevanja idr.

do multikulturalnosti³ kot take ter do njenih pojavnih oblik, kot so etnično mešana partnerstva in družine, transkulturne identitete in medetnična (ne)strpnost.

V naši analizi manjšinski status (na primeru italijanske in madžarske narodne manjšine) predstavlja specifično platformo odnosa do multikulturalnosti. Pri tem slonimo na dveh izhodiščih, in sicer:

- (a) *specifičnost družbenega značaja manjšin*, ki se razlikuje od večinske populacije, kar relevantno vpliva na percepcijo multikulturalnosti in njenih pojavnih oblik. Narodne manjšine odlikujejo višja stopnja etničnega samozavedanja in ozaveščenosti, so v večji meri dvojezične, so nosilke transkulturnih identitet, odlikuje jih višja stopnja etnične heterogamije (Mikolič 2004; Sedmak 2001), so v večji meri žrtve etničnih predsodkov in stereotipov (Medarić 2009; Medica 2006) ter se *vis-a-vi* dominantni etnični skupini z vidika družbene moči dojemajo kot (najpogosteje) podrejene, lahko pa zaradi specifičnih zgodovinskih in družbeno-političnih okoliščin tudi kot nadrejene (Schermerhorn 1996: 17; Sedmak 2009b: 87–89);
- (b) *multikulturalnost in multikulturna narava obmejnih območij*, na katerih živita obravnavani manjšini. Če je multikulturalnost do neke mere značilnost vseh

3. V nadaljevanju uporabljam naslednje pojme: *multikulturalnost* (slo: večkulturalnost), *interkulturalnost* (slo: medkulturalnost) in *transkulturalnost* (slo: prekoculturalnost). Vsak od njih označuje točno določeno vrsto odnosov (več o tem v Lukšič-Hacin 1999: 83–84; Mešič 2006: 67; Sedmak 2009b: 15–16, 2010: 54). *Multikulturalnost* označuje obstoj in sobivanje več različnih kultur, medtem ko *multikulturalizem* označuje politike upravljanja in državno regulacijo multikulturne družbe. V multikulturnih družbah stik med pripadniki različnih kultur ni nujen (primer getoizacije). Če med posameznimi kulturami obstaja stik in dejavnejši odnos, govorimo o *interkulturalnosti* (tj. medkulturalnosti). Če *multikulturalizem* kot politični odgovor na multikulturalnost (lahko) dopušča getoiziranje posameznih kultur, politika *interkulturalizma* temu nasprotuje. Kljub omenjeni vsebinski distinkciji številne študije in avtorji ne ločujejo med multikulturalnostjo in interkulturalnostjo. *Transkulturalnost* (Glej Welsch 1995) pa se vsebinsko radikalno razlikuje od predhodno omenjenih pojmov multikulturalnosti in interkulturalnosti ter uvede novo pojmovanje kulture. Multikulturalnost in interkulturalnost v osnovi dojemata kulture kot izolirane in jasno zamejene otoke, medtem ko transkulturalizem izpostavlja, da (sodobne) kulture (s posebnim poudarkom na globalizaciji) označuje interna pluralizacija identitet, navzven pa sočasno presegajo svoje lastne meje (Welsch 1995). Transkulturalnost izpostavlja prečenje meja kulture in je tako individualna kot skupinska značilnost. Transkulturne identitete so prisotne tako na individualni kot skupinski ravni. Posameznik v svojo »matično kulturo« vnaša elemente »drugih kultur«. Glede odnosa med multikulturalnostjo in transkulturalnostjo: transkulturalnost kot družbeni fenomen se lahko pojavi zgolj, če predhodno obstaja stanje multikulturalnosti, torej (so)obstoj več različnih kultur (več o kulturnih (in etničnih) mejah tudi v Barth 1969). Transkulturne identitete tako lahko razumemo kot izraz multikulturalnosti.

zgodovinskih obdobjih in družbenih okolij, to še toliko bolj velja za obmejna območja. Slednja so območja kulturnega stika, ki jih izdatno zaznamujejo čezmejni stiki, prisotnost manjšin, dvojezičnost, prisotnost (izobraževalnih, kulturnih) manjšinskih institucij, visoka stopnja medetničnih stikov in mešanih družin ipd. (Bufon 2008, 2011; Mikolič 2004; Sedmak 2009).

Preko analize odnosa narodnih manjšin do izrazov multikulturalnosti nenazadnje uvidimo, kakšna je sama narava multikulturalnosti na obmejnih območjih, na katerih omenjeni manjšini živita.

Če povzamemo, je osrednji cilj prispevka analiza odnosa italijanske in madžarske narodne manjšine do multikulturalnosti, s posebnim poudarkom na kompleksnosti, situacijskosti in relacijskosti tega odnosa. Naša predpostavka v tem okviru je, da zavezanost idejam multikulturalnosti in interkulturalnosti ter pozitivno vrednotenje medkulturne enakosti ne izključujeta sočasnih negativnih izrazov etničnega sentimenta, kot so etnocentrizem, medetična hierarhizacija in ne nazadnje (negativni) nacionalizem. Prikazali bomo dejansko transkulturno naravo obravnavanih manjšin in načeloma pozitiven odnos do multikulturalnosti. Vendar to medetnično sprejemanje ni univerzalno in se lahko nanaša zgolj na določene, izbrane etnije. Pričakovali bi, da bosta obravnavani manjšini v največji možni meri zagovarjali načela multikulturalnosti, vendar ni tako. Razlog za to gre iskati v soočenju dveh ideologij, in sicer ideologije nacionalizma in ideologije transkulturalizma, pri čemer prva ključno interferira tudi v sicer transkulturno usmerjeni manjšini.

1.1 Metodološki okvir

Prispevek med drugim temelji na rezultatih več empiričnih raziskav, izvedenih v okviru Programa *Območja kulturnega stika v integracijskih procesih*,⁴ ki se izvaja na Znanstveno-raziskovalnem središču Koper, ki ga financira Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. V članku bodo tako predstavljeni rezultati kvantitativne raziskave (ankete), izvedene med pripadniki italijanske narodne manjšine, živeče v slovenski Istri (leta 2015; N = 124), in pa ločeno med pripadniki italijanske narodne manjšine, živeče v hrvaški Istri (leta 2015; N = 165),⁵ ter med pripadniki madžarske narodne manjšine v Slovenije (leta

4. Nosilec interdisciplinarnega raziskovalnega programa (P6-0279), ki se posveča tematikam kontaktnih območij, je dr. Milan Bufon.

5. V pojasnilo: anketiranje je bilo izvedeno ločeno med pripadniki italijanske narodne manjšine, živečimi v slovenski in hrvaški Istri. Distinkcija med obema je bila vzpostavljena zaradi anketnih vprašanj, ki so obravnavala teme, vezane na vstop Hrvaške v Evropsko unijo in schengensko območje ipd., z vidika preučevanja odnosa do multikulturalnosti pa se omenjeno razločevanje med obema skupinama ni izkazalo za relevantno.

2012; N = 263). Anketiranje se je izvajalo v okviru Znanstveno-raziskovalnega središča Koper in je v primeru vseh treh raziskav potekalo terensko, pri čemer so bili informanti pridobljeni s pomočjo socialnih omrežij in s strategijo snežne kepe. Prve informante smo tako pridobili prek osebnih socialnih omrežij in stikov, pridobljenih prek manjšinskih organizacij, v nadaljevanju pa so anketirance predlagali anketirani sami. Vse tri študije primera so bile kot kvantitativne primerjalne analize na ravni posameznika izvedene v obliki osebnega terenskega anketiranja, ki so ga izvajali anketarji v madžarskem oziroma italijanskem jeziku. V anketiranje so bili vključeni tako urbani kot ruralni kraji na obravnavnih narodnostno mešanih območjih, pri čemer se je težilo k čim večji diverzifikaciji vzorca. Kot metodološko omejitev lahko navedemo, da prejeti rezultati predstavljajo mnenja točno določene populacije, ki zaradi pristranskosti načina vzorčenja ne predstavlja reprezentativnega vzorca pripadnikov madžarske oziroma italijanske narodne manjšine v Sloveniji in pripadnikov italijanske narodne manjšine na Hrvaškem; manjšine so v primerjavi z anketirano populacijo lahko bistveno bolj heterogene. Rezultatov tako ne moremo posplošiti. Kljub omenjenemu pa lahko prejete rezultate interpretiramo kot verodostojen vpogled v mnenja predstavnikov in predstavnic madžarske in italijanske narodne manjšine, živečih v Sloveniji, in italijanske narodne manjšine, živeče na Hrvaškem.

Rezultati zgoraj omenjenih raziskav so mestoma dopolnjeni tudi z rezultati kvantitativne raziskave (ankete), izvedene na štirih slovenskih obmejnih območjih leta 2010,⁶ in sicer na slovensko-italijanski/avstrijski/madžarski/hrvaški meji. Raziskava je bila v tem primeru izvedena z računalniško podprtim telefonskim anketiranjem, reprezentativni vzorec, pridobljen na osnovi vzorčnega okvira telefonskega imenika Slovenije, pa je vključeval vse prebivalce obmejnih regij (N = 231 (slovensko-avstrijsko območje); N = 237 (slovensko-hrvaško območje); N = 224 (slovensko-italijansko območje); N = 221 (slovensko-madžarsko območje)).⁷ Pri tem zaradi načina vzorčenja ne gre za neposredno primerljivost rezultatov, z vidika vsebinske dopolnitve pa so primerjave zagotovo relevantne. Vse omenjene raziskave so bile vsebinsko zasnovane mnogo širše in so vključevale teme, ki se nanašajo na čezmejne stike in integracijo, za namen tega prispevka pa so analizirani zgolj rezultati, ki obravnavajo vprašanja multikulturalnosti.

6. Raziskava je bila izvedena v sodelovanju s Centrom za raziskovanje javnega mnenja ZRS Koper.

7. Rezultati slednje raziskave s poudarkom na transkulturalnosti obmejnih regij so bili celoviteje predstavljeni v Sedmak (2011: 261-274).

2 Italijanska in madžarska narodna manjšina ter multikulturalnost – predstavitev rezultatov

2.1 Odnos do multikulturalnosti

Preučevanje narodnih manjšin v povezavi z vprašanji multikulturalnosti je prisotno tudi v slovenskem prostoru (Jurič Pahor 2012b, 2014b; Komac 2015; Mikolič 2004, 2010; Sedmak 2009b). Nas je v tem oziru zanimalo, ali italijanska narodna manjšina, živeča v Sloveniji, italijanska narodna manjšina, živeča na Hrvaškem, in pa madžarska narodna manjšina, živeča v Sloveniji, multikulturalnost dojemajo kot pozitivno lastnost družbe, kot nekaj, kar družbo bogati, ali kot pojav, ki generira konflikte; dalje, ali razlikujejo med (kulturnimi in političnimi) pravicami staroselskih oziroma »avtohtonih«⁸ skupin in priseljencev ter ali zagovarjajo načela interkulturalnosti, skladno s katerimi so si ljudje »ne glede na različnost verske, kulturne, jezikovne in/ali ‚rasne‘ provenience v osnovi podobni«.

Primerjava povprečij vseh odgovorov, prikazana v tabeli 1, nakazuje s strani obeh manjšin načeloma *pozitiven odnos do multikulturalnosti kot take*. Podrobnejši pregled povprečij odgovorov pri posameznih trditvah in medsebojne primerjave pa nam omogočijo nekoliko bolj poglobljen vpogled v naravo tega (načeloma pozitivnega) odnosa. Odnos do trditve, ki izpostavi pozitivnost multikulturalnosti – *Sobivanje ljudi različnih kultur, ras, ver bogati družbo* – je pri obeh manjšinah izrazito pozitiven (saj je povprečje vseh odgovorov nad 4, torej med *strinjam se in popolnoma se strinjam*). Istočasno pa obe manjšini prepoznavata potencialno konfliktno naravo multikulturalnih družb – *V družbi, kjer živijo ljudje različnih ver, jezikov in kultur, je večja možnost sporov* – saj so povprečja odgovorov med 3,32 in 3,47). Visoko stopnjo strinjanja je opaziti tudi pri trditvi, ki izraža *podobnost med vsemi nami ne glede na vero, kulturo ali »raso«*. Naj dodamo, da tudi lokalni prebivalci vseh štirih obmejnih regij (v raziskavi iz leta 2010) na splošno izražajo zelo visoko stopnjo strinjanja z omenjeno trditvijo (glej tudi

8. Avtorica se povsem zaveda spornosti in arbitrarnosti termina »avtohton«, zato ga tudi navajam v navednicah. Z oznako »avtohton« želimo uvesti razlikovanje med »staroselskimi« manjšinami, ki na obravnavanem ozemlju živijo »že od nekdaj« oziroma »nedefinirano dolgo«, in priseljenci oziroma priseljeniški manjšinami. Termin »avtohtonosti« seveda postavlja pod vprašaj primernost kriterija časovne dimenzije nahajanja na določenem teritoriju. Arbitrarnost in tudi siceršnja neprimernost časovne dimenzije kot kriterija, na osnovi katerega se dodeljuje posebni, »avtothoni«, torej »domači« status, nakazuje vprašanje: »Kako dolgo mora posameznik/skupina živeti na določenem območju, da postane ‚avtohton‘?« Termin »avtohton« se v navezavi na italijansko in madžarsko narodno manjšino za označevanje njenega posebnega statusa uporablja tudi v Ustavi Republike Slovenije (5. čl.).

Sedmak 2011). Zanimivo med prejetimi odgovori najbolj izstopa madžarska narodna manjšina, ki relevantno v najmanjši meri izraža strinjanje s to trditvijo (s povprečjem 3,89).

Skladno z rezultati drugih (predhodnih) raziskav (Sedmak 2001, 2004, 2005, 2009a, 2009b) je opaziti tudi razlikovanje v odnosu do statusa »avtohtonih« in priseljeniških manjšin. Obe narodni manjšini, tako madžarska kot italijanska, zagovarjata stališče, da staroselskim, »avtohtonim« manjšinam vendarle pripada več pravic kot priseljencem ter da bi bilo bolje, da priseljenci prevzamejo lokalni jezik in kulturo. Z razlikovanjem med »avtohtonimi« in priseljeniški manjšinami pa v manjši meri soglašata madžarska manjšina.

Tabela 1: Odnos do multikulturalnosti.⁹

		Itali- jani v Slo	Itali- jani na Hr	Ma- džari v Slo	Sl-it meja	Sl-av meja	Sl-mad meja	Sl-hr meja
		m	m	m	m	m	m	m
1	Ne glede na vero, »raso«, narodnost imajo ljudje lahko skupne in enake vrednote.	4,32	4,40	3,89	4,53	4,42	4,49	4,41
2	Avtohtone narodne skupnosti (madžarska, italijanska, romska) morajo imeti zagotovljenih več pravic kot priseljenci.	3,92	4,00	3,72	/	/	/	/
3	Za priseljence bi bilo najbolje, da se prilagodijo lokalni kulturi in prevzamejo jezik okolja.	3,74	3,97	3,30	/	/	/	/
4	V družbi, kjer živijo ljudje različnih ver, jezikov in kultur, je večja možnost sporov.	3,32	3,48	3,47	/	/	/	/
5	Sobivanje ljudi različnih kultur, ras, ver bogati družbo.	4,12	4,12	4,08	/	/	/	/

2.2 Zaznavanje (ne)strpnosti okolja bivanja

Multikulturalnost in položaj manjšin sta tesno povezani z vprašanjem medetnične (ne)strpnosti (glej tudi Brezigar 2007; Medarić 2009). Pripadnike italijanske in madžarske narodne manjšine smo povprašali tudi o tem, kako ocenjujejo strpnost okolja, v katerem živijo, v odnosu do njih samih (torej pripadnikov italijanske oziroma madžarske skupine), do priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije in pa do etnično mešanih zakonov/partnerstev na splošno.

9. Odgovarjajoči so izbirali med odgovori od 1 do 5, pri čemer je 1 pomenilo »sploh se ne strinjam« in 5 »popolnoma se strinjam«.

Skladno z odgovori, prikazanimi v tabeli 2, obe manjšini ocenjujeta najvišjo stopnjo strpnosti okolja v odnosu do mešanih zakonov/partnerstev, sledi odnos do italijanske/madžarske narodne skupnosti in nazadnje (v najnižji meri) do priseljencev. Razlikovanje v odnosu do »avtohtonih« in priseljeniških skupin z vidika etnične (ne)strpnosti, statutarnih pravic idr. je bilo opaženo tudi v drugih raziskavah (Mikolič 2004; Sedmak 2004).

Pri tem pa povedno madžarska narodna manjšina (primerjalno z italijansko) ocenjuje svoje okolje bivanja kot manj strpno tako v odnosu do nje same kot do priseljencev. Zaznavanje sprejetosti pripadnikov italijanske narodne manjšine, živeče v slovenski Istri, in odsotnost nestrpnosti v odnosu do njih samih s strani okolja bivanja potrjuje med drugimi tudi raziskava Medarić (2009: 120–121), skladno s katero je italijanska manjšina v svojem okolju »vidna in se počuti sprejeto« ob hkratni odsotnosti nestrpnosti in diskriminacije (npr. na področju zaposlovanja).

Tabela 2: Zaznavanje (ne)strpnosti.

		Italijani v Sloveniji	Italijani na Hrvaškem	Madžari v Sloveniji
		m	m	m
1	Ali menite, da je okolje, v katerem živite, strpno do narodnostno mešanih zakonov/partnerstev?	4,42	4,20	4,25
2	Ali menite, da je okolje, v katerem živite, strpno do pripadnikov madžarske/italijanske narodne skupnosti?	4,12	4,24	3,88
3	Ali menite, da je okolje, v katerem živite, strpno do priseljencev iz republik nekdanje Jugoslavije?	3,83	3,96	3,45

2.3 Transkulturalnost

Skladno s teorijo transkulturalnosti in transkulturalizacije (Ni Éigeartaigh in Berg 2010; Jurić Pahor 2012a, 2014a; Sedmak 2011; Sedmak in Zadel 2015; Welsch 1995) kulture niso jasno zamejeni in izolirani otoki, pri čemer sodobne družbe še izdatno označuje pluralizacija identitet. Teorija transkulturalizacije izpostavlja prečenje meja kulture in kulturna prepletanja, posledica česar so transkulturalne identitete, ki so tako individualna kot skupinska značilnost. Transkulturalno naravnost in identiteto prebivalcev štirih obmejnih regij smo že dokazovali v raziskavi, izvedeni leta 2010 (več o tem v Sedmak 2011). Odnos italijanske in madžarske narodne manjšine iz obravnavane raziskave v odnosu do transkulturalnosti pa je prikazan v tabeli 3.

Prejeti odgovori v celoti nakazujejo prepoznavanje transkulturalnosti in transkulturalnih identitet (povprečja odgovorov pri vseh treh trditvah so namreč večja od 3). Največjega strinjanja je deležna trditev *Posameznik ima lahko več*

*maternih jezikov in se čuti pripadnik več narodov (ima več narodnih identitet); v največji meri jo podpira italijanska manjšina, živeča v Sloveniji, nato italijanska manjšina s Hrvaške in v najmanjši meri madžarska manjšina v Sloveniji. Manjša odstopanja v odgovorih med manjšinami je moč zaslediti tudi pri drugih dveh trditvah, ki merita transkulturnost. S trditvijo *Italijani/Madžari, živeči ob meji, so po splošnem načinu življenja, mentaliteti bolj podobni Slovencem/Hrvatom kot Italijanom/Madžarom iz Italije/Madžarske se v manjši meri strinja italijanska manjšina s Hrvaške; s trditvijo Bližje mi je nekdo, ki je enako star kot jaz, opravlja podoben poklic, je enakega spola in podobno, pa četudi je druge narodnosti pa italijanska manjšina, živeča v Sloveniji.**

Primerjalno z odgovori vseh prebivalcev obmejnih regij iz leta 2010, ki so prav tako prikazani v tabeli 3 in izpričujejo prepoznavanje obstoja transkulturnosti in transkulturnih identitet, bi pričakovali višjo stopnjo strinjanja pripadnikov italijanske in madžarske manjšine s trditvami, ki izpričujejo transkulturnost, saj so prav pripadniki manjšin najočitnejši predstavniki transkulturnega mešanja (več o tem v razpravi, ki sledi). Na tem mestu lahko kot razlog za to navedemo spoznavno omejenost vprašalnika, ki ne nudi dovolj možnosti za merjenje vseh raznoterih pojavnih oblik transkulturnih vzorcev. V okviru kvalitativne raziskave (Sedmak 2009), izvedene med slovensko manjšino s Tržaškega in italijansko manjšino iz slovenske Istre, je bilo namreč ugotovljeno, da se pripadniki obeh manjšin dejansko počutijo kot »nekaj vmes« med obema kulturama. Tako se pripadniki slovenske manjšine, živeči na Tržaškem, po lastni presoji ne identificirajo z Italijani, pa tudi s Slovenci, živečimi v Sloveniji, ne. Svojo identiteto opredeljujejo kot specifično, kot »vmesno«, nekaj med obema kulturama, in sicer kot »manjšinsko« kulturo in identiteto. Skladno s tem se opredeljujejo kot zamejski Slovenci/ke ali manjšinci/ke. Podobno velja tudi za pripadnike italijanske manjšine, živeče v Sloveniji. To ponazarjata tudi naslednji izjavi: *Bolj kot Slovenka sem zamejka* (pripadnica slovenske manjšine, 36 let) in *Se ne počutim Italijanka, ker nisem Italijanka, ampak nisem niti Slovenka, sem nekje vmes* (pripadnica italijanske manjšine, 26 let) (Sedmak 2009: 71). Bhabha (1996) ta vmesni prostor opredeli kot »tretji prostor«, ki je metafora za prostor kulturnega stika, v katerem skozi procese kulturne hibridizacije in transkulturnacije nastajajo nove (hibridne) identitete. (Kulturna) identiteta je v tem okviru dojeta kot nestabilen prostor ali nerešeno vprašanje med različnimi križajočimi se diskurzi. Pri tem pa identiteta ni nekaj statičnega ali nespremenljivega, temveč je procesna in spreminjajoča se (Bhabha 1996; Jurić Pahor 2014a). In hibridizacija ne pomeni le preprostega mešanja (oseba je deloma ene in deloma druge kulture), temveč je hibridnost izraz selektivnega prisvajanja pomenov, s čimer se različni deli identitete sestavljajo v odnosu do različnih družbenih odnosov moči.

Tabela 3: Transkulturalnost.

		Itali- jani v Slo	Itali- jani na Hr	Ma- džari v Slo	Slo-it meja	Slo-av meja	Slo-mad meja	Slo-hr meja
		2015	2015	2015	2010	2010	2010	2010
1	Bližje mi je nekdo, ki je enako star kot jaz, opravlja podoben poklic, je enakega spola in podobno, pa četudi je druge narodnosti.	3,13	3,20	3,45	/	/	/	/
2	Posameznik ima lahko več maternih jezikov in se čuti pripadnik več narodov (ima več narodnih identitet).	4,02	3,69	3,53	3,92	3,80	3,68	3,64
3	Italijani/Madžari, živeči ob meji, so po splošnem načinu življenja, mentaliteti bolj podobni Slovencem/Hrvatom kot Italijanom/Madžarom iz Italije/Madžarske. Raziskava 2010: * Slovenci, živeči ob slovensko-hrvaški/avstrijski/madžarski/italijanski meji, so po splošnem načinu življenja, mentaliteti bolj podobni Hrvatom/Avstrijcem/Madžarom/Italijanom kot Slovencem iz notranje Slovenije.	3,34	3,15	3,45	3,35	3,16	3,14	2,90

* V raziskavi iz leta 2010, v katero so bili vključeni vsi prebivalci obmejnega območja, je bilo vprašanje zastavljeno nekoliko drugače.

2.4 Etnično mešana partnerstva, zakonske zveze in družine

Odnos do etnično mešanih partnerstev in družin odraža tudi odnos do multikulturalnosti in medetničnih stikov. Pri tem je treba izpostaviti, da so prav etnično mešana partnerstva in družine v teoriji etnične heterogamije dojeti kot najvišja oblika sprejemanja druge etnične skupine (Breger in Hill 1998; Romano 1988; Sedmak 2001) in posledično multi-/interkulturalnosti. Istočasno so v teoriji kulturne hibridnosti (Bhabha 1990, 1994, 1996) prav otroci etnično mešanih družin prezentirani kot najočitnejša oblika medkulturnega prečenja in spajanja. Kakšen je torej odnos italijanske in madžarske narodne manjšine do etnične heterogamije (upoštevajoč podatek, ki izpričuje, da je etnična heterogamija italijanske narodne manjšine, živeče v Sloveniji, skladno s popisom leta 2002 znašala kar 68,5 %,

madžarske narodne manjšine pa 42,0 % (Sedmak 2006), kar pomeni, da bi upravičeno pričakovali zelo pozitiven odnos do etnično mešanih partnerstev in družin.

Povprečja odgovorov, ki se nanašajo na odnos do etnično mešanih zakonov, slednja pričakovanja potrjujejo, saj se obe manjšini (zelo)ne strinjata s trditvama, ki nista naklonjeni etični heterogamiji (*Vedno je najboljše, da se posameznik poroči z nekom, ki je enake narodnosti, vere, jezika, kot je sam in Narodnostno mešana zakonska zveza ni nikoli tako stabilna in obstojna kot zakon med dvema, ki sta enake narodne pripadnosti*). Nestrinjanje je še posebno izrazito izraženo v odnosu do slednje.

Tabela 4: Etnično mešana partnerstva in družine.

	Italijanska manjšina v Sloveniji	Italijanska manjšina na Hrvaškem	Madžarska manjšina v Sloveniji
Zaradi lažjega sporazumevanja je najbolje, da v narodnostno mešani družini prevlada en jezik.	2,15	2,07	1,95
Otroci staršev različnih narodnosti so bolj nesamozavestni.	1,79	1,60	/
Otroci, ki odrasčajo v narodnostno mešani družini, so bolj tolerantni do drugih kultur.	3,93	3,93	3,74
V narodnostno mešani družini se lahko brez večjih težav prepletajo različni jeziki, navade in običaji.	4,04	4,12	3,92
Vedno je najbolje, da se posameznik poroči z nekom, ki je enake narodnosti, vere, jezika, kot je sam.	2,70	2,58	1,99
Narodnostno mešana zakonska zveza ni nikoli tako stabilna in obstojna kot zakon med dvema, ki sta enake narodne pripadnosti.	1,85	1,78	1,84
Otroci staršev različnih narodnosti imajo zaradi poznavanja več jezikov in kultur boljše možnosti v življenju.	/	/	3,74

Tudi ko preidemo k vprašanem, ki merijo odnos do multikulturalnosti (tj. kulturne pluralnosti) v etnično mešanih družinah (*Zaradi lažjega sporazumevanja je najboljše, da v narodnostno mešani družini prevlada en jezik in V narodnostno mešani družini se lahko brez večjih težav prepletajo različni jeziki, navade in običaji*), so stališča odgovarjajočih zelo jasna: obe manjšini (zelo)podpirata jezikovni in kulturni pluralizem mešanih družin.

Ne nazadnje, tudi ko je govor o otrocih mešanih družin, med odgovarjajočimi prevladujejo pozitivna stališča do tega vprašanja – strinjanje s tem, da so otroci,

ki odraščajo v kulturno mešanih družinah, bolj tolerantni do drugih kultur, in s tem, da imajo otroci mešanih družin zaradi jezikovnega in kulturnega pluralizma v življenju boljše možnosti, ter nestrinjanje s trditvijo, da so otroci kulturno mešanih družin bolj nesamozavestni.

3 Kaj nam pove odnos italijanske in madžarske narodne manjšine do multikulturalnosti in njenih pojavnih oblik?

Skladno s teorijami transkulturalnosti (Welsch 1995), kulturne hibridizacije (Bhabha 1996), etnične heterogamije (Bregler in Hill 1998) idr. so pripadniki etničnih manjšin, v našem primeru pripadniki italijanske in madžarske narodne manjšine, »poosebljenost transkulturalnosti«, saj so v nenehnem stiku in interakciji s pripadniki večinske, pa tudi prekomejne kulture ter drugimi (priseljenski) kulturami, so pogosto člani etnično mešanih družin ter se lastne mešane in transkulturalne identitete v večji meri zavedajo ter jo tudi reflektirajo.

Predstavljeni rezultati raziskav obenem izpostavljajo, da pripadniki italijanske in madžarske narodne manjšine v veliki meri zagovarjajo multikulturalnost in jezikovno pluralnost ter neproblematičnost kulturnega mešanja. V veliki meri, vendar *ne povsem*. Kar na tem mestu spodbudi k dodatni refleksiji, je vprašanje, zakaj nekdo, ki je dejanski »prototip« multikulturalnosti, ni v *celoti* zavezan načelom multikulturalnosti; zakaj nekdo, ki je sam kulturno pluralen, ne prepozna v *celoti možnosti biti pluralen*? Zakaj nosilci kulturno pluralnih identitet dvomijo v prednost teh identitet, zakaj so nosilci medetničnih predsodkov in zakaj menijo, da so pripadniki »avtohtonih« manjšin v večji meri upravičeni do ohranjanja lastne kulture vis-a-vi drugim, priseljenskim manjšinam (in torej perpetuirajo etnične predsodke)? Kaj nam torej izpričuje odnos »avtohtonih« manjšin v odnosu do multikulturalnosti in njenih pojavnih oblik?

V tem okviru bo posredno možno analizirati tudi, kakšen je odnos obmejnih območij (torej »glas lokalne skupnosti«) do multikulturalnosti. Vemo, da so obravnavana obmejna območja izrazito multikulturalna in interkulturalna: sobivanje različnih kultur ter visoka stopnja medkulturnih stikov in interakcij, prekomejnost stikov in visoka incidenca etnične heterogamije. Zakaj odgovori pripadnikov obravnavanih narodnih manjšin kljub lastni transkulturalnosti ne izpričujejo še višjih stopnje sprejemanja mešanih zakonov/družin in priseljencev? Možnih razlag je več, pri tem pa je mestoma potrebna ločena analiza po posameznih štirih sklopih, ki izpričujejo multikulturalnost, in sicer »odnos do multikulturalnosti«, »zaznavanje etnične (ne)strpnosti«, »transkulturalnost/transkulturalne identitete« in »etnična heterogamija«, mestoma pa bo analiza vključevala vse štiri.

Najprej je treba poudariti, da je zavezanost idejam multikulturalnosti, interkulturalnosti in transkulturalnosti *situacijska, relacijska in posledično spremenljiva*. Tako je moč razumeti različne stopnje strpnosti s strani okolja bivanja (obmejna območja slovenske Istre in Prekmurja) v odnosu do pripadnikov italijanske/madžarske skupnosti, mešanih zakonov/družin in priseljencev z območij nekdanje Jugoslavije. Strpnost in sprejemanje pripadnika/ce druge kulture ne predvideva avtomatične strpnosti ter sprejemanja vseh »drugačnih« in pripadnikov drugih kultur. Na tem mestu je govor o etnični hierarhizaciji in medetnični bližini/distanči. Pripadniki nekaterih etničnih (kulturnih) skupin so skladno s tem percepirani kot bolj sprejemljivi in/ali podobni. Strpnost do madžarske/italijanske narodne manjšine tako ne vključuje avtomatično enake stopnje sprejemanja drugih (npr. priseljeniških) manjšin. Teorija medetnične bližine izpostavlja prav ta vidik, in sicer da se pozitivni odnosi lažje vzpostavijo v odnosu do nekoga, ki nam je geografsko bližje, s komer imamo pogoste in intenzivne stike, z nekom, ki nam je bolj podoben po občih navadah in občem načinu življenja – zato so pripadniki »avtohtonih« narodnih manjšin, ki živijo na obmejnih območjih »od nekda«, s strani okolja bivanja in po izjavah narodnih manjšin sprejeti bolj strpno.

Ločevanje med »avtohtonimi« in »neavtohtonimi« je torej prisotno v lokalnem okolju, pa tudi med avtohtonima manjšinama samima – tako italijanska narodna manjšina v Sloveniji in na Hrvaškem kot madžarska narodna manjšina v Sloveniji menijo, da jim pripada več pravic kot ostalim priseljeniškim manjšinam. To, da družbena skupina z manjšinskim statusom, ki si mora sama prizadevati za zaščito in obstoj (versus dominantni etnični skupini), obenem ne prepozna istih pravic drugi manjšini, priča o kompleksni naravi etničnega fenomena in njegovi relacijski naravi. Pozicija na osi več-/manjvrednosti se vedno določa v stiku in v odnosu do drugih etničnih skupin. Italijanska in madžarska narodna manjšina sta v odnosu do dominantne slovenske etnije dojeti kot manjšini, ki si zaslužita (dodatno) zaščito zaradi ranjivega, manjšinskega statusa, istočasno pa menita, da si čisto enake zaščite druge (priseljeniške) manjšine ne zaslužijo. Slednje izpostavlja tudi pomen časovne *dimenzije*, ki je v tem okviru ključna za dodeljevanje »posebnih pravic«. Kdor je na nekem ozemlju več časa, mu pripada več pravic. Zakaj pa je časovna komponenta tako pomembna, da je na njeni osnovi možno zahtevati več pravic (in je npr. v našem primeru celo nadrejena načelu številčnosti, saj je pripadnikov npr. srbske manjšine številčno bistveno več kot pripadnikov italijanske ali madžarske narodne manjšine)? Kot je videti, gre (nedefinirano dolgo) trajanje skupnega bivanja (tj. časovna dimenzija) z roko v roki s primordialnim zaznavanjem etničnega sentimenta, ki se navezuje na vezi krvi, grude, skupne zgodovine, pripadnosti teritoriju (Weber 1996; Geertz 1996). V tem okviru gre tudi razumeti strinjanje tako italijanske kot madžarske narodne manjšine s trditvijo, da je za

priseljence najboljše, da se prilagodijo lokalni kulturi in prevzamejo jezik okolja. Da torej simbolno prevzamejo bistvene kulturne elemente pripadanja teritoriju. Manjšini, ki si sami prizadevata za ohranjanje maternega jezika in njegovo javno rabo in katerima so pravno zagotovljene pravice ohranjanja maternega jezika, tako enako pravico zanikata manjšinam, ki so »naknadni prišleki«.

Zanimiva je tudi kontradikcija med prepoznavanjem dejstva, da *sobivanje različnih kultur*, »ras« in *ver bogati družbo*, ter istočasnim mnenjem, da taista *raznolikost večja možnost sporov*. Kakšen je torej odnos med pozitivnimi učinki kulturnega pluralizma in nevarnostjo konflikta? Kako krhko je ravnovesje med obema stališčema, ne nazadnje priča sunkovit preobrat evropskega javnega, medijskega in političnega mnenja, ki je zgolj v nekaj letih prešel iz deklarativnega zagovarjanja načel multikulturalizma in interkulturalizma Evrope v restriktivne migracijske politike in sovražni govor v odnosu do migrantov. Zdi se, da se aktualna družbena stvarnost odslikava tudi v izjavah manjšin – multikulturalnost je sicer vrednota, vendar hkrati latentno prisotna nevarnost. Najbolj povedno pa je »brati« stališča pripadnikov manjšinskih narodnih skupnosti do transkulturalnosti in etnično mešanih zakonov/družin. Pripadniki narodnih manjšin so (med drugim tudi zaradi visoke stopnje etnične heterogamije in posledično življenja v primarnih ali izbirnih etnično mešanih družinah) v veliki meri nosilci transkulturalnih identitet, pa vendarle prav ta transkulturalnost v naših raziskavah s strani manjšin ni prepoznana v takšni meri, kot bi pričakovali. Kako lahko interpretiramo ta vidik multikulturalnosti?

Na tem mestu smo soočeni z dvema perspektivama: *ideologijo nacionalizma*, ki izpostavlja ločenost, različnost, narodno in nacionalno pripadnost, (zamejeno in jasno prepoznano ter homogeno) nacionalno kulturo, identiteto ter lojalnost državi in državotvornim mehanizmom, ter na drugi strani *ideologijo transkulturalizma*, ki izpostavlja nezamejenost, mešanost, prepletenost in fluidno prehajanje kulturnih elementov, sočasnost in sobivanje več kulturnih identitet, spremenljivost ter situacijskost etnične in kulturne identitete kot take (Zadel 2014). Obravnavani manjšini sta tako kot ostali prebivalci evropskega kontinenta socializirani v nacionalnem in nacionalističnem diskurzu, ki ga vsakodnevno spodbuja in vzdržuje banalni nacionalizem v obliki medijskega poročanja, nacionalne himne, državnih praznikov, šolskega kurikulumu, nagovarjanja z »mi« in »naši«, slavljenja »naših« športnih dosežkov ter drugega (Billing 1995). Pomenljivo je tudi, da je bilo za socializacijo državljanov Evrope v zglede pripadnike in zagovornike narodov ter (izključujoče) narodne in nacionalne identitete potrebnega veliko truda in izdaten napor oblastnikov, da so nekdaj lokalne in regionalne identitete preoblikovali v nacionalne (Bauman 2013; Hobsbawm 2007; Verdery 1996). Ideja o (izključujoči) nacionalni in etnični identiteti je bila dejansko v določenem zgodovinskem trenutku »vsiljena v družbeno življenje ljudi« (Bauman 2013: 20).

Četudi pripadniki narodnih manjšin na intimni ravni zaznavajo svojo transkulturno identiteto, se zdi, da je vseobsegajoča ideologija nacionalizma še vedno dovolj močna, da interferira. Zdi se, da nihče (tudi narodni manjšini kot prototip transkulturnosti) ni imun pred »nacionalistično navlako«, ki se kaže v oblikah etnične hierarhizacije (določenim etnijam pripadajo večje pravice kot drugim), etničnih predsodkov ter medetničnega razlikovanja in predvsem ločevanja. Prav nacionalistična ideologija je tista, ki tudi pripadnike narodnih manjšin (dejansko transkulturne) sili, da se mestoma dojemajo tudi izključujoče in kulturno enoznačno (nenazadnje se je od pripadnikov narodnih manjšin pogosto zahtevalo enoznačno opredeljevanje tako ob lokalnih ali nacionalnih popisih kot ob popisih manjšinskih organizacij).

Da je problematika etničnosti in etničnih opredeljevanj še zagonetnejša in kompleksnejša, pričajo študije, skladno s katerimi se prav pripadniki manjšinskih skupin (npr. v primeru italijanske in slovenske narodne manjšine na obeh straneh slovensko-italijanske meje v raziskavi, izvedeni leta 2009b (Sedmak)) samopercepirajo kot še posebej kulturno zavedne, in to zavedne v izključujočem smislu, kot sem zaveden *Slovenec/ka* ali *Italijan/ka* v ogrožajočem okolju, v katerem sem pripadnik/ca manjšine. Pripadniki taistih manjšin (v tej in drugih raziskavah kot Sedmak 2001, 2011) istočasno izpričujejo lastno transkulturnost in kulturno hibridnost. Situacijska in relacijska narava etničnega sentimenta sta tisti, ki nam lahko pomagata doumeti to spremenljivost oziroma istočasnost sobivanja obeh sentimentov – »biti transkulturn« in »biti izključujoče etnično zaveden«. V določeni situaciji ali v odnosu do nekoga (morda ogrožajoče situacije ali vpricho negativnih etničnih predsodkov) čutim svojo identiteto in pripadnost kot »slovensko/italijansko zavedno«. Spet drugač v odnosu npr. do pripadnikov lastne etnične skupine, živčih onkraj meje, čutim in zaznavam svoj transkulturni značaj.

V okviru omenjene diskusije je treba vzeti v obzir tudi to, da so pripadniki narodnih manjšin v okviru nacionalnih držav, njihovih oblastnikov in nacionalistične ideologije vedno veljali za »sumljive«, premalo lojalne in v tem okviru nevarne. Manjšine so tako poosebljale tenzijo med različnimi kulturnimi identifikacijami na eni strani (torej biti transkulturn in interkulturn) ter na drugi zahtevo in potrebo po edini možni ter pravi nacionalni identiteti, ki je po (nacionalistični) definiciji ekskluzivna in hierarhična in ki omogoča stabilen obstoj nacije.

4 Zaključek

Odnos narodnih manjšin (italijanske in madžarske) do fenomenov, vezanih na multikulturnost, izpostavlja, da so vprašanja etnične pripadnosti in lojalnosti ter etnični sentiment kot tak izjemno kompleksni družbeni pojavi, ki jih moramo razumeti v okviru konkretnih, pa tudi širših družbenih, političnih in geografskih okoliščin.

Skladno z uvodoma zastavljenimi raziskovalnimi vprašanji in predvidevanji lahko zaključimo, da zavezanost multikulturalnosti in pozitivno vrednotenje interkulturalnosti dejansko ne izključuje sočasnih negativnih izrazov etničnega sentimenta. Poleg tega gre pri etničnem sentimentu za izrazito izmuzljiv fenomen in spremenljivo kategorijo, ki je tako relacijska kot situacijska. Dalje, medetnična strpnost ni nujno univerzalna in se lahko nanaša zgolj na izbrane etnične subjekte, obenem pa medetnično (ne)sprejemanje variira glede na hierarhijo etnij. Posredno je ugotovitev s potencialno najdaljnosežnejšimi posledicami ta, da etničnega sentimenta (četudi gre za dejanski družbeni konstrukt, za katerega realizacijo je bilo potrebnega mnogo političnega truda) ne gre podcenjevati, kar nenazadnje pomeni tudi to, da etničnosti kot taki in posledično etničnim tenzijam ni videti konca. Tenzija med ideologijo nacionalizma in ideologijo transkulturalizma se tako (še vedno) nagiba v prid prve. Ni odveč, če ob zaključku izpostavimo tudi, da medetnične tenzije in konflikti nikoli ne ekshalirajo zaradi multikulturalnosti same po sebi, temveč gre vzroke zanje iskati prav v vplivnosti ideologije nacionalizma in negativnih nacionalističnih izkazih, kot so etnocentrizem, ksenofobija, etnični predsodki in stereotipi, etnična hierarhizacija in drugi.

SUMMARY

The article analyses the attitudes of members of the Italian and Hungarian minorities in Slovenia toward multiculturalism and its manifestations, such as ethnic heterogamy, transcultural identities, ethnic (in)tolerance and ethnic prejudices. The minority status (and bordering position) is in this regard perceived as the platform of the attitudes towards multiculturalism and as the key explanatory factor. The article highlights the presence of the transcultural nature of minorities and their positive attitudes towards multiculturalism, but at the same time emphasizes that the ethnic sentiment is highly variable, relational and situational. The article is based on the results of several empirical research studies conducted at the Science and Research Centre Koper in the years 2012 and 2015 among the members of Italian minority from Slovenia, members of Italian minority from Croatia and members of Hungarian minority living in Slovenia.

Members of ethnic minorities are generally perceived as the *de facto* "embodiment of transculturalism", because they are in constant interaction with members of the majority ethnic group, as well as cross-border cultures and other (immigrant) cultures, are often members of ethnically mixed families and are highly aware of (and also reflecting) their own mixed and transcultural character. Due to all of this, it would be expected that the minorities will advocate multiculturalism and transculturalism to a greater extent, however the research shows this is not

the case. The results of our study expose that the members of the Italian and Hungarian national minorities largely defend multiculturalism, linguistic pluralism, transculturalism and the unproblematic nature of cultural mixing, but not completely. Why does someone who is a "prototype" of multiculturalism and transculturalism not fully advocate the principles of multiculturalism and transculturalism? How can such stances be understood?

The positive attitudes toward multiculturalism, interculturalism and transculturalism do not in fact exclude simultaneous negative ethnic expressions. Ethnic sentiment is a remarkably variable category, which is both relational and situational. Furthermore, interethnic tolerance is not universal, and can only refer to specific ethnicities, testifying that interethnic acceptance varies according to the ethnic hierarchy; some ethnicities may be better accepted than the others. The reason for this is the confrontation of two ideologies, namely, of nationalism and transculturalism, where the first interferes in the otherwise transculturally oriented minorities. In other words, the nationalist ideology forces members of national minorities (which are in fact transcultural) to perceive themselves as culturally/ethnically homogenous and belonging to exclusively one ethnic affiliation (e.g. members of national minorities are often required to identify monoethnically both at local or national censuses, as well as censuses conducted by minority organizations). To sum up, interethnic tensions and conflicts never expound because of multiculturalism per se, the real reasons must be sought in the influence of the ideology of nationalism and its negative expressions such as ethnocentrism, xenophobia, ethnic prejudices and stereotypes, ethnic hierarchy, and others.

Literatura

- Agar, Mitja (1998): *Kulturna dejavnost italijanske in madžarske avtohtone narodne skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev v Republiki Sloveniji: opredelitve, načela, cilji in strategije slovenske manjšinske kulturne politike*. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja, 33: 155-192.
- Barth, Friderich (1969): *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Bergen, Oslo: George Allen & Unwin.
- Bauman, Zigmund (2013): *Identity: Conversations with Benedetto Vecchi*. Cambridge: Malden Polity Press.
- Bhabha, K. Homi (1990): *The Third Space*. Interview with Homi Bhabha. V J. Rutherford (ur.): *Identity: Community, Culture, Difference*. London: Lawrence and Wishart, 207-221.
- Bhabha, K. Homi (1994): *The Location of Culture*. London, New York: Routledge.
- Bhabha, K. Homi (1996): *Culture's In-Between*. V S. Hall, P. du Gay (ur.): *Questions of Cultural Identity*: 53-60. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.

- Billig, Michael (1995): *Banal nationalism*. London: Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Breger, Rosemary, in Hill, Rosanna (1998): *Cross-Cultural Marriage*. Oxford, New York: BERG.
- Brezigar, Sara (2007): Politike za preprečevanje in odpravljanje etnične diskriminacije in njihov vpliv v delovnem okolju. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja*, 53–54: 230–249.
- Bufon, Milan (2008): Na obrobju ali v ospredju? Slovenska obmejna območja pred izzivi evropskega povezovanja. Koper: Založba Annales.
- Bufon, Milan (2011): »Ne vrag, le sosed bo mejak!« – Upravljanje integracijskih procesov v obmejnih območjih. Koper: Univerzitetna Založba Annales.
- Bufon, Milan (2017): Meje in obmejne skupnosti na Slovenskem. Koper: Založba Annales, ZRS Koper.
- Čok, Lucija, in Pertot, Susanna (2010): Bilingual education in the ethnically mixed areas along the Slovene-Italian border. *Comparative education*, 46 (1): 63–78.
- Eigeartaigh, Aoileann Ni, in Berg, Wolfgang (ur.) (2010): *Exploring Transculturalism: A Biographical Approach*. Nemčija: Deutsche Nationalbibliothek.
- Geertz, Clifford (1996): Prmordial ties. V J. Hutchinson in A. D. Smith (ur.): *Ethnicity*: 40–45. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Hobsbawm, Eric (2007): *Nacije in nacionalizem po 1780: program, mit in resničnost*. Ljubljana: Založba *cf.
- Joó, Rudolf (2010): Slovenes in Hungary and Hungarians in Slovenia: Ethnic and state identity. *Journal of Ethnic and Racial Studies: National identity in Eastern Europe and the Soviet Union*, 14 (1): 100–106.
- Jurič Pahor, Marija (2012a): Transkulturaciona in kulturna hibridnost: dva ključna pojma postkolonialnih študijev kot izziv za proučevanje nacionalnih in etničnih identitet. *Razprave in gradivo*, 69: 35–65.
- Jurič Pahor, Marija (2012b): Čezmejni in transkulturni imaginariji: alpsko-jadranski prostor v kontekstu njegovega zamišljanja in o(d)smišljanja. *Annales: Analiz za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia*, 22 (2): 409–424.
- Jurič Pahor, Marija (2014a): Mejni (s)prehodi: Homi K. Bhabha in teoretsko umeščanje njegovih koncepcij. *Primerjalna književnost*, 37 (1): 19–39.
- Jurič Pahor, Marija (2014b). Prehajati meje: vpogledi v nastanek in razvoj kulture dialoga in miru v prostoru Alpe-Jadran. *Annales: analiz za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia*, 24 (1): 171–186.
- Kolláth, Anna, Gasparics, Judit, Annamária, Gróf, in Horvat, Livija (2010): *Hungarian in Slovenia: An Overview of a Language in Context*. Working Papers in European Language Diversity 2. European language diversity for all. Mainz, Helsinki, Wien, Tartu, Mariehamn, Oulu, Maribor, ELDIA.
- Komac, Miran (2004): The protection of ethnic minorities in the Republic of Slovenia and the European charter for regional or minority languages. *Revista de llengua i dret*, 41: 39–104.

- Komac, Miran (2015): Poselitveni prostor avtohtonih narodnih manjšin. Razprave in gradivo, 74: 61–91.
- Lipott, Sigrid (2013): The Hungarian National Minority in Slovenia: Assessment of Protection and Integration after EU Accession. Romanian journal of european affairs, 13 (3): 64–89.
- Lukšič - Hacin, M. (1999): Multikulturalizem. Ljubljana, založba ZRC.
- Medarić, Zorana (2009): Diskriminacija in etnične manjšine. V M. Sedmak (ur.): Podobe obmejnosti: 95–124. Koper: Založba Annales.
- Medica, Karmen (2006): Večkulturnost in diskriminacija v evropskem kulturnem okolju in medijskih diskurzih. Monitor ISH, 8 (1): 117–131.
- Medvešek, Mojca (1999): Primerjava percepcij slovenske in madžarske narodne skupnosti o položaju manjšine v Prekmurju in Porabju. Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja, 35: 97–127.
- Mesić, M. (2006): Multikulturalizam. Društveni i teorijski izazovi. Zagreb: Školska knjiga.
- Mikolič, Vesna (1998): Koprške družbene organizacije kot odraz strukture odnosov med pripadniki različnih etničnih skupnosti. Annales: anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia, 8 (12): 39–52.
- Mikolič, Vesna (2003): Makro in mikro struktura družbenega odnosa do italijanske manjšinske skupnosti in dvojezičnosti v slovenski Istri. Annales. Series historia et sociologia, 13 (2): 373–388.
- Mikolič, Vesna (2004): Jezik v zrcalu kultur: jezikovna sporazumevalna zmožnost in (med)etnična ozaveščenost v slovenski Istri. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Mikolič, Vesna (2010): Culture and language awareness in the multicultural environment of Slovene Istria. Journal of pragmatics, 42 (3): 637–649.
- Novak - Lukanovič, Sonja (2010): Jezikovno prilagajanje na narodno mešanih območjih v Sloveniji. Slavistična revija: časopis za jezikoslovje in literarne vede, 58 (4): 405–418.
- Novak - Lukanovič, Sonja (2011): Jezik in ekonomija na narodno mešanih območjih v Sloveniji. Annales: anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia, 21 (2): 327–336.
- Pozsonec, Marija (1999): Madžarska narodna manjšina. V S. Zagorc (ur.): Pravno varstvo manjšin, 16–18. Ljubljana: ELSA.
- Ribičič, Ciril (2004): Ustavnopravno varstvo manjšinskih narodnih skupnosti v Sloveniji. Revija za ustavno teorijo in filozofijo prava, 2: 29–43.
- Romano, Dugano (1988): Intercultural marriage: Promises and Pitfalls. Yarmouth USA: Intercultural Press.
- Schermerhorn, Richard (1996): Ethnicity and Minority Groups, V J. Hutchinson in A. D. Smith (ur.): Ethnicity: 17–18. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Sedmak, Mateja (2001): Kri in kultura. Etnično mešane zakonske zveze v Slovenski Istri. Koper: Založba Annales.

- Sedmak, Mateja (2004): Dinamika medetničnih odnosov v slovenski Istri: avtohtoni versus priseljeni. *Annales, Series historia et sociologia*, 14 (2): 291–302.
- Sedmak, Mateja (2005): Italijanska narodna skupnost v Republiki Sloveniji: družbena (samo)umestitev. *Teorija in praksa*, 42 (1): 89–112.
- Sedmak, Mateja (2006): Etnično mešane družine v Sloveniji. V: T. Rener in drugi (ur.): *Družine in družinsko življenje v Sloveniji: 191–221*. Koper, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- Sedmak, Mateja (2009a): Manjšine in skupinske (etnične) identitete: primerjalna študija slovenske in italijanske manjšine. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 19 (1): 205–220.
- Sedmak, Mateja (2009b): Identitetne podobe etničnih manjšin. V: M. Sedmak (ur.): *Podobe obmejnosti: 61–94*. Koper: Založba Annales.
- Sedmak, Mateja (2011): Kultura mešanosti. Družbeno in politično prepoznavanje socialne kategorije mešanih ljudi. *Annales. Series Historia et Sociologia*, 21 (2): 261–274.
- Sedmak, Mateja, in Zadel, Maja (2015): (Mešane) kulturne identitete: konstrukcija in dekonstrukcija. *Annales, Series historia et sociologia*, 25 (1): 155–170.
- Verdery, Katherine (1996): Ethnicity, nationalism and State-making: Ethnic Groups and Boundaries: Past and Future. V H. Vermeulen in C. Govers (ur.): *The Anthropology of Ethnicity: Beyond Ethnic Groups and Boundaries: 33–58*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Weber, Max (1996): The Origins of Ethnic Groups. V J. Hutchinson in A. D. Smith (ur.): *Ethnicity: 35–40*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Welsch, Wolfgang (1995): Transculturality: the Changing Form of Cultures Today. *Filozofski vestnik*, XXII (2): 59–86.
- Zadel, Maja (2014): Hibridnost in transkulturnost v odnosu do nacionalizma. V M. Sedmak in M. Zadel (ur.): *Simpozij Kultura mešanosti, Koper, 10. junij 2014, Zbornik povzetkov*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Žagar, Mitja (2001): Položaj i prava nacionalnih manjina u Republici Sloveniji. *Politička misao*, 38 (3): 106–121.

Podatki o avtorici

dr. Mateja Sedmak
raziskovalka, znanstvena svetnica
Znanstveno-raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1, 6000 Koper
mateja.sedmak@zrs-kp.si